

GO'DAKLIK DAVRIDA BO'LADIGAN PSIXOLOGIK
XUSUSIYATLAR

SHahrisabz davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti Maktabgacha ta'lim

*Yo'nalishi talabasi **Temirova Dinora Berdiyori qizi***

Malikova Ruxsora Abdurasul qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqola go'daklik davrida sodir bo'ladigan psixologik o'zgarishlar, bundan tashqari jismoniy hamda ijtimoiy jihatdan juda tez rivojlanishi haqida yoritilgan*

Kalit so'zlar: *Go'daklik davri, faol, tez ilg'aydigan, harakatchan, harakat ko'nikmalari, kattalar bilan hamkorlik, ajratish layoqati, jismoniy jihat, bolaning psixik taraqqiyoti.*

Аннотация: *В статье рассматриваются психологические изменения, происходящие в младенчестве, а также быстрое физическое и социальное развитие, происходящее в младенчестве.*

Ключевые слова: *Младенчество, активный, быстрый, подвижный, двигательные навыки, сотрудничество со взрослыми, способность различать, физический аспект, психологическое развитие ребенка.*

Abstract: *This article discusses the psychological changes that occur during infancy, as well as the rapid physical and social development that occurs during infancy.*

Keywords: *Infancy, active, fast-paced, mobile, motor skills, cooperation with adults, ability to distinguish, physical aspect, child's mental development.*

Go'daklik davri - bu bolaning himoyasiz, kam harakat, atrofida hodisalarga juda kam reaksiyasi bo'lgan boladan juda jadal ravishda rivojlanadigan, faol, tez ilg'aydigan, harakatchan, yordamga chaqira oladigan quvnoq bolaga aylanish davridir. Go'dak yoshidagi bola ham jismoniy, ham psixik, ham ijtimoiy jihatdan juda tez rivojlanadi. U qisqa vaqt ichida kattalar bilan munosabat o'rnatadi, predmetlarini ushlarishga va ulardan foydalanishga o'rganadi. U atrof-olamdagi narsalarni kuzatadi,

predmendlarnii qo'li bilan ushlab, ularni qandayligini bilishga intiladi, tovushlarga e'tibor beradi va predmetlarni harakatlantirish yordamida shu tovushlarni o'zi yaratishga harakat qiladi.

Go'daklik yoshida bolalami harakat ko'nikmalari, ayniqsa qo'l va oyoqlarining murakkab sensor koordinatlashgan harakatlari tez shakllanadi. Bu harakatlar keyinchalik bolalarni bilish va aqliy qobiliyatlarini yuzaga kelishida judayam sezilarli roll o'ynaydi. Bola qo'l va oyoq harakatlari hisobiga olam haqida axborotlari ahamiyatli qismini oladi. Qo'lning murakkab harakatlari idrokning birlamchi shakliga kiradi va odamning aqliy faoliyatini mukammallashuvini ta'minlovchi uning ajralmas qismiga aylanadi. Bola qo'lining katta impulsiv faolligi hayotining birinchi haftasida namoyon bo'ladi. Bu faollik qo'llarni silkitish, ushlab, barmoqlar harakatlarini o'z ichiga oladi. Bola 3-4 oyligida predmetlarga qo'l uzata boshlaydi, kattalarning yordami bilan o'tiradi. 5 oyligida u harakatsiz predmetlarni qo'li bilan ushlay oladi. Bola harakatlanayotgan narsani kuzata boshlaydi. U turli ovozlarga, jumladan, kattalarning tovushlariga e'tibor bera boshlaydi.

Go'daklik davridagi bolaning hayoti to'liq kattalar bilan hamkorlikdagi emotsional munosabat bilan bog'liq bo'lib, bola kayfiyatining yaxshi bo'lishiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. 4-5 oyligidan boshlab, bola o'z yaqinlarini begonalardan ajrata boshlaydi. Kattalar bilan emotsional munosabat shu yoshdagi bolalarning asosiy yetakchi faoliyati bo'lib, bola psixologik taraqqiyotining asosi bo'lib hisoblanadi. Kattalarning doimiy ravishda bola bilan birga bo'lishlariga unga o'z diqqatlarini qaratishlariga odatlanishi, uning o'yinchoqlarga nisbatan qiziqishining susayishiga olib kelishi mumkin. Tarbiyaning to'g'ri olib borilishi bolaning kattalar bilan bo'ladigan muomala - munosabatni predmetlar, o'yinchoqlar bilan munosabatining almashinishiga olib keladi. Kattalar yordami bilan bajariladigan barcha xatti-harakatlar bolaning kelgusi psixik rivoji uchun asos bo'ladi.

Go'dak bola 2 oylik vaqtidan boshlab, o'z onasining yuzini va ovozini o'zgalarnikidan ajrata boshlaydi. 2-3 oyligidan boshlab esa, onasining tabassumi va kulgusiga tabassum va turli harakatlar bilan javob qaytaradi. 3-4 oyligidan boshlab, bolalar yaqinlariga o'z harakatlari bilan ko'rish, eshitish yoki gapirishni

xohlayotganligini ko'rsatadilar. 8 oylikdan boshlab esa, bola o'zgacha muhit va begonalar qo'liga tushsa, o'z xavotirini yig'isi orqali namoyon etadi. Bu xavotir 14-18 oylikda asta-sekinlik bilan kamaya boshlaydi. 2-3 oylik bolalarda yuzaga keladigan narsalarni ushlay olish harakatlarining shakllanishi ularda predmetlarning shakli va hajmini idrok qilishlarini rivojlanishiga olib keladi. Bir yoshga yetgan bolada atrof muhitni bilishga qiziqishi va rivojlanayotgan bilish faolligi ko'zga tashlanadi.

Go'dak bolalar jismoniy jihatdan tez rivojlanishi bilan birga psixik jihatdan ham juda tez rivojlanadilar. Chaqaloq bolalar psixikasining rivojlanishi, birinchidan, analizatorlarning takomillashuvi bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchidan, mustaqil harakatlarining o'sishi bilan bog'liqdir. Analizatorlarning tez takomillashuvi natijasida bola uch oylik bo'lgandan so'ng unda dastlabki shartli reflekslar yuzaga kela boshlaydi. Demak, ana shu davrdan boshlab bola psixikasi tez rivojlanish yo'liga kiradi. Yuqorida aytib o'tganimizdek, u dastavval bolada harakat analizatorlari bilan bog'liq bo'lgan, undan so'ng eshitish va ko'rish analizatorlari bilan bog'liq bo'lgan shartli reflekslar yuzaga keladi. Ana shu tariqa barcha analizatorlarga nisbatan har xil murakkablikda shartli reflekslar tobora ko'plab yuzaga kela boradi. Shartli reflekslarning yuzaga kelishi bola psixikasining rivojlanishi uchun moddiy zamin bo'ladi.

Bolaning psixik taraqqiyotida murakkab harakatlarni egallab borishi juda katta rol o'ynaydi. Bola olti oylik bo'lgach, mustaqil o'tira oladigan bo'ladi. Bola o'tira boshlagandan so'ng uning nazar doirasi kengayib, unda yangidan-yangi taassurotlar paydo bo'ladi. Bola ko'z o'ngida yangi taassurotlarning paydo bo'lishi idrok, diqqat, xotira kabi psixik jarayonlarning rivojlanishiga katta yordam beradi. Bola sakkiz oylik bo'lgach yana bir murakkab bo'lgan harakatni, ya'ni emaklashni boshlaydi. Bola psixikasining rivojlanishida bu yangi harakatning ahamiyati kattadir. Emaklay boshlagach, bolaning atrofidagi narsalar bilan munosabatda bo'lish imkonoyati kengayadi. Natijada mustaqil harakat qilib, yangidan yangi narsalarni taniy boshlaydi. Bolani hamma narsa qiziqtiradi. U bir narsani olib ikkinchi narsaga urib taqillatadi va chiqayotgan ovozga quloq soladi. Odatda bu yoshdagi bolalar biror

narsaning qopqog'ini ochib yopishni yoqtiradilar. Bunday harakatlar bolaning qo'l muskullarini mustahkamlaydi va narsalarning turli xossalarini bilib olishga yordam beradi.

Olti-yetti oylik bolalarda taqlid qilish harakatlari paydo bo'la boshlaydi. Bola psixikasining taraqqiyotida taqlidning roli juda kattadir. Bola juda ko'p harakatlarni va nutqni asosan taqlid qilish orqali egallaydi. Bolani besh-olti oylikdan boshlab nutqni tushunishga o'rgata boshlash lozim. Buning uchun bolaga o'yinchoq yoki biron narsani bir necha marta nomini aytib ko'rsatish kerak.

Bola ayrim so'zlarga tushuna boshlagach, kattalar bilan ko'proq aloqada bo'lishni xohlaydi. Ana shundan foydalanib, bola bilan imkoni boricha ko'proq munosabatda bo'lishga, uning nutqini o'stirishga harakat qilish lozim. Buning eng oson yo'li bola bilan mashg'ul bo'lgan paytda unga eng sodda so'z elementlarini to'g'ri ayta bilishni o'rgatishdir. Chunonchi, kuchukning rasmini ko'rsatib "mana, vov-vov", mushukning rasmini ko'rsatib, "mana, miyov-miyov", xo'roz yoki tovuqning rasmini ko'rsatib, "mana ku-ku" deyish kerak. Bunda bolalar "vov-vov", "miyov-miyov", "kuk-ku" kabi so'z elementlarini ravon talaffuz qilishga o'rganadilar. Bundan tashqari 9-10 oylik bolalarga o'z tana a'zolarining nomlarini ham o'rgata boshlash kerak. Bolaga - "mana burni", "mana og'zi", "mana ko'zi", "mana qoshi", "mana qo'li" deb bir necha marta takrorlab ko'rsatilgandan keyin, bola o'z a'zolarining nomini aytish bilan ularni birin-ketin ko'rsatadigan bo'ladi. Bola dastlabki paytlarda tilga tushuna boshlashi katta odamlarning talaffuz intonasiyalari va bolaga ko'rsatib qiladigan ishora harakatlari bilan bog'liq bo'ladi. Shuning uchun hali yoshiga to'lmagan bolalar har bir so'zni shu so'z orqali ifodalangan konkret narsalar bilan bog'lay olmaydilar. Boshqacha qilib aytganda, yoshiga etmagan bolalarda ayrim so'zlarni tushunish hali ikkinchi signal darajasiga (ya'ni signalning signali darajasiga) ko'tarilgan emas. Bu degan so'z shuki, hali yoshiga etmagan bolalar so'zlarni shu so'zlar orqali ifodalangan narsalar bilan assosiativ tarzda bog'lash orqali emas, balki intonasiya va imo-ishora, harakatlar orqali tushunadilar. Bolalar nutqining o'sishi ular idroki, xotirasi, tafakkuri, xayoli va irodasi kabi yuksak psixik jarayonlarining rivojlanishiga yordam beradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, go'daklik davrida shakllanadigan psixologik xususiyatlar bolaning keyingi rivojlanishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu davrda bola atrofdagi muhitni idrok etishni, muloqot qilishni va his-tuyg'ularini ifoda etishni o'rganadi. Shuning uchun ota-onalar va tarbiyachilarning mehribonligi, sabr-toqati hamda to'g'ri yo'naltirishi bolaning ruhiy va hissiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Natijada, go'daklik davrida berilgan to'g'ri tarbiya va e'tibor insonning sog'lom va barkamol shaxs sifatida shakllanishini ta'minlaydi.

ADABIYOTLAR VA MANBALAR

1. Davletshin M.G. va boshqalar "Yosh davrlar va pedagogik psixologiya". T.: TDPU 2004.
2. Dusrmixamedova SH.A., Nishanova Z.T., Jalilova S.X., Karimova SH.T., Alimbaeva SH.T. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya.-T.; Pal vatexnologiyamarkazining bosmoxcnasi.-2013. -344 b.
3. Nishonova Z.T., Alimova G.K. "Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasi". T.: 2005.
4. G'oziev E.G "Ontogenez psixologiyasi". T.: Nashir. 2010